

El pes de la precarietat laboral en la pobresa laboral de les llars amb infants

Alba Lanau
Investigadora Beatriu de Pinós (CED)

Mariona Lozano
Investigadora (CED)

A Espanya, el 70% dels infants en pobresa viuen a llars amb un o més treballadors. Malgrat que només un 27% de les llars a Espanya hi ha menors, aquestes constitueixen la majoria de les llars en pobresa laboral (53%). Tanmateix, sovint pensem en la pobresa laboral i la pobresa infantil com a problemes separats. La majoria de les anàlisis sobre la pobresa laboral a Espanya fan servir dades d'un moment en el temps i es focalitzen només en aquells que treballen en el mercat laboral. No obstant això, atès que les llars comparteixen necessitats i recursos, entendre els factors que incrementen el risc de pobresa requereix posar el focus a les llars. En aquest treball, fruit d'una investigació del Centre d'Estudis Demogràfics a la Universitat Autònoma de Barcelona, adoptem una perspectiva dinàmica per analitzar la interrelació entre pobresa infantil i laboral i específicament la concentració de la pobresa laboral en llars amb infants i adolescents. Utilitzant dades longitudinals de l'Enquesta de condicions de vida (2017-2020), examinem el paper que juguen factors com el naixement d'un nadó, la presència de menors a la llar i la seva edat en els processos d'empobriment. Els nostres resultats apunten que durant l'any 2020 només un 4% de les entrades a la pobresa laboral coincideixen amb un augment en el nombre de menors a la llar. En contrast, en el 37% de les entrades es reporta una disminució d'ingressos sense que disminueixi el nombre de treballadors (per exemple, per un període temporal de desocupació), i un 29% amb una reducció en la prestació d'atur. Les llars amb infants solen tenir més dificultats per sortir de la pobresa, fet que es tradueix en períodes de pobresa més prolongats. Les nostres conclusions apunten que els canvis en la situació laboral són més rellevants que els canvis en la composició de la llar per entendre la pobresa laboral i infantil. Alhora, factors de risc com la temporalitat laboral dificulten particularment la sortida de la pobresa de llars amb infants. Reduir la pobresa infantil requereix afrontar la pobresa laboral i a la inversa.

La pobresa laboral es concentra en llars amb infants

Encara que el treball remunerat semblaria una garantia per evitar el risc de pobresa, a Espanya un nombre creixent de llars viuen en pobresa laboral. Espanya té una de les taxes de pobresa laboral més altes d'Europa, és a dir, hi ha moltes llars que viuen en pobresa malgrat tenir un o més treballadors. Espanya també registra algunes de les xifres més elevades de pobresa infantil: gairebé un de cada tres infants viu en pobresa monetària segons les últimes dades d'Eurostat (Eurostat, 2021). D'altra banda, els estudis longitudinals han demostrat que la pobresa laboral a Espanya i la pobresa en general és més persistent que en altres països europeus (Gutiérrez; Ibañez; Tejero, 2011; Ayllón, 2013). Fins ara, hem posat poca atenció a les dinàmiques de la pobresa laboral i la seva relació amb la pobresa infantil.

Com s'observa a la figura 1, la taxa de pobresa laboral s'ha mantingut relativament estable en el temps: entre el 12 i el 15% de les llars amb treballadors viuen en pobresa. Les xifres tendeixen a la baixa els darrers dos anys, passant del 15 al 13%, encara que segueixen entre les més elevades d'Europa, només darrere de Romania.

El risc de pobresa laboral varia considerablement segons les característiques de la llar. La pobresa laboral es concentra en llars on hi viuen infants i adolescents, i particularment, aquelles amb un sol treballador (Figura 1). Les llars amb infants i un sol treballador són el grup amb el risc més alt de pobresa laboral: gairebé una de cada tres llars (32%) vivien en pobresa laboral el 2020. La disminució en la taxa de pobresa laboral en

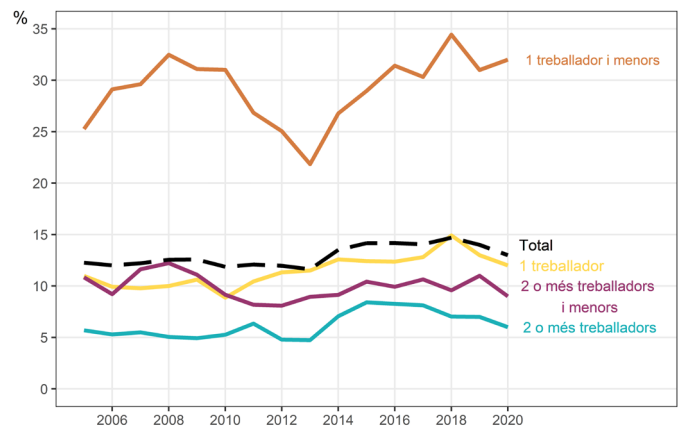

Figura 1. Llars en situació de pobresa laboral segons el nombre de treballadors i presència d'infants (%) 2005-2020.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Condicions de Vida.

el període 2008- 2013 reflecteix l'augment de la desocupació durant la crisi de 2008, que va afectar especialment als treballadors més joves (i per tant aquells amb més probabilitats de conviure amb infants).

Les xifres de la primera figura reflecteixen la situació de les llars en un moment concret en el temps, l'any anterior a l'enquesta. Aquestes dades són útils per estimar la proporció de llars en situació de pobresa i la seva composició, però ens ofereixen una imatge estàtica. Les llars en pobresa laboral el 2020 no són necessàriament les mateixes que estaven en aquesta situació l'any anterior. De fet, quatre de cada deu llars en pobresa laboral surten d'aquesta situació l'any següent i el 65% després de dos anys.

Pobresa infantil i laboral: què en sabem?

La literatura especialitzada estudia múltiples hipòtesis respecte als factors que expliquen aquesta concentració de pobresa laboral a llars amb infants. Un estudi comparatiu europeu recent (Polizzi; Struffolino; Van Winkle, 2022) identifica tres possibles factors que explicarien la relació entre factors demogràfics i la pobresa laboral. El primer factor és el mecànic. Atès que les mesures de pobresa es basen en els ingressos ajustats per les necessitats de la llar, un naixement o adopció podria resultar automàticament a l'entrada d'algunes llars a la pobresa en incrementar-se les necessitats de la llar sense donar-se un augment de recursos.

Un segon grup d'explicacions s'hn centrat en la relació causal entre el naixement d'un fill/a i una reducció d'ingressos a casa, per exemple, com a resultat de la sortida d'un progenitor (normalment la mare) del mercat laboral després d'un naixement. Aquests efectes també es poden observar al llarg del temps. En aquest sentit, nombrosos estudis identifiquen el que es coneix com la penalització de la maternitat (en anglès "motherhood penalty") un procés pel qual la maternitat s'associa amb menors ingressos al llarg de la vida laboral i trajectòries més precàries.

Finalment, la teoria de la selecció suggereix que les llars decideixen tenir fills quan s'estabilitza la situació econòmica o es preveu una millora salarial (ex. per un ascens laboral). Aquestes teories s'han utilitzat sobretot per explicar efectes com la prima a la paternitat pel qual ser pare a alguns països s'associa amb una millora de les perspectives laborals. Atès que el nostre interès és en la relació entre pobresa infantil i laboral ens formulem dues preguntes: incrementa el naixement o l'adopció d'un infant la probabilitat d'entrar en pobresa laboral? Difereixen les dinàmiques de pobresa laboral en llars amb menors i sense?

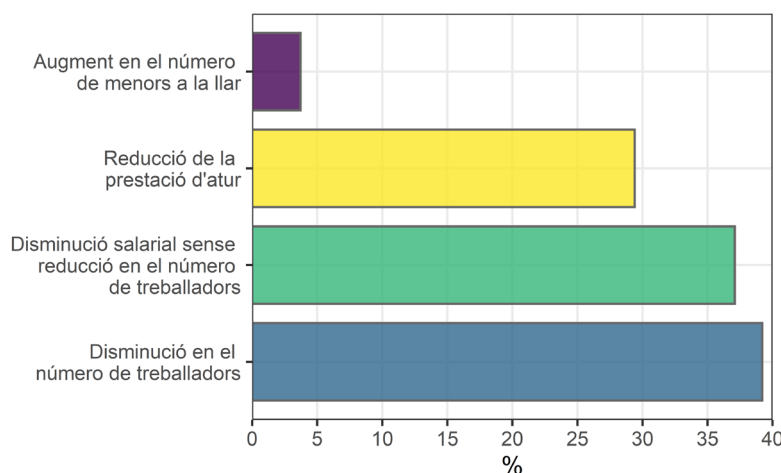

Figura 2: Proporció d'entrades a la pobresa laboral que s'associa amb esdeveniments de risc.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Condicions de Vida.

Infància i dinàmiques de pobresa laboral

A continuació, examinem els factors que s'associen amb trajectòries d'entrada a la pobresa laboral per a les llars treballadores. Estudiem tota una sèrie de factors demogràfics, laborals i ingressos no laborals (com prestacions o lloguers) per discriminar quins elements estan més estretament relacionats amb les entrades i sortides a la pobresa laboral. Atès que les llars poden experimentar diversos canvis alhora tractem els esdeveniments com a no excloents, per exemple: una llar podria experimentar alhora una disminució en el nombre de treballadors i en el nombre de menors a la llar o en l'import de les prestacions de desocupació. La figura 2 mostra la proporció d'entrades a la pobresa laboral associada amb un augment en el nombre d'infants, així com alguns dels factors que mostren una relació més estreta amb aquestes entrades.

Només el 4% de les entrades a la pobresa laboral s'associen amb un augment del nombre d'infants. Generalment, els factors demogràfics, com el naixement d'un nadó, una separació o un divorci tenen un pes limitat a l'hora d'entendre les entrades i sortides de la pobresa laboral. En contrast, un 39%, de les entrades coincideixen amb una disminució del nombre de treballadors a la llar, el 37% amb una disminució d'ingressos sense que canviï el nombre de treballadors (ex. per un període temporal de desocupació) i el 29% experimenta una reducció en la prestació de desocupació. Aquesta xifra suggereix que un nombre important de llars entra en pobresa després de no poder compensar la pèrdua d'ingressos després d'esgotar o veure reduïda la prestació d'atur.

Tot i que l'augment del nombre d'infants a la llar, per naixement, adopció o unió, incrementa la probabilitat d'entrar a la pobresa laboral, només una petita part de les entrades s'associa amb aquests esdeveniments. Això es deu en part al fet que els canvis en la composició de la llar són relativament poc comuns en comparació amb els canvis al mercat laboral, com un període de desocupació.

Finalment, per identificar un possible risc addicional per a llars amb infants comparem la probabilitat d'entrar i sortir de la pobresa laboral entre llars amb i sense menors a través de models de regressió. Els models de regressió permeten obtenir una imatge més detallada dels factors que s'associen amb entrades i sortides de la pobresa laboral. Els resultats (Figura 3) suggereixen que la presència de menors a casa incrementa el risc d'entrada a la pobresa laboral, i sobretot dificulta la sortida d'aquesta situació. Així, per exemple, a igualtat de condicions, la probabilitat de sortir de la pobresa per a llars sense menors i on la persona responsable de la llar té un contracte fix és del 43%; aquesta xifra es redueix al 26% per a llars en la mateixa situació on viuen menors i al 21% a llars amb menors on el responsable de la llar té una feina temporal. La dificultat de sortir de la pobresa laboral creix a mesura que augmenta el nombre de fills: la probabilitat de sortir de la pobresa laboral per a famílies nombroses amb un contracte permanent és de només el 8%. Tanmateix, no trobem diferències substantives d'acord amb l'edat dels infants.

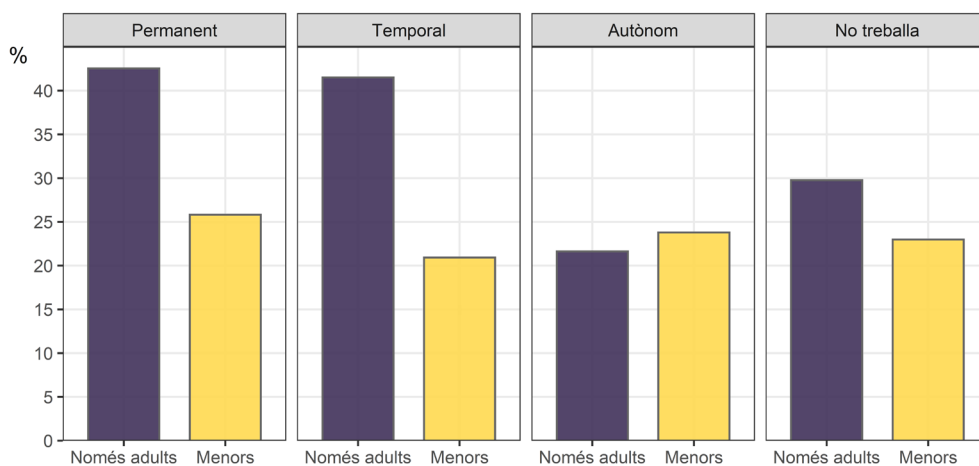

Figura 3: Probabilitat de sortir de la pobresa laboral segons les característiques de la llar.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Condicions de Vida.

Són necessaris mecanismes que facilitin la combinació d'ocupació i prestacions socials

En contraposició al que sovint s'argumenta, el risc de pobresa laboral més gran de les llars amb infants correspon no tant a un efecte mecànic pel qual un naixement o adopció automàticament augmenten les necessitats de la llar, i per tant el risc de pobresa, sinó a factors acumulatius pels quals les llars amb menors solen tenir més dificultats per sortir de la pobresa i experimentar períodes més llargs en aquesta situació. Trobem que factors que generalment protegeixen de la pobresa, com un contracte permanent, tenen menys efecte protector a llars amb infants. Això és preocupant atesa l'evidència que els períodes de pobresa durant la infància deixen cicatrius a llarg termini en la salut, el benestar i el rendiment educatiu dels menors.

A Espanya la pobresa infantil i la pobresa laboral estan estretament lligades. La concentració de risc a llars amb infants suggereix que estratègies dirigides a reduir la pobresa laboral millorant els salaris i reduint la precarietat han de ser reforçades amb ajudes a aquestes llars. El programa de Garantia Infantil anunciat recentment pel govern central, que té per objectiu millorar les condicions de les llars amb menors en situació de pobresa severa, té potencial per reduir tant la pobresa infantil com la laboral.

La pèrdua o disminució d'ingressos d'un adult incrementa el risc de pobresa en un context en què dos salaris són sovint necessaris per evitar la pobresa. Nombrosos estudis científics han destacat les dificultats que experimenten les mares per entrar i/o mantenir-se al mercat laboral, així com la vinculació entre maternitat i menors salaris. En aquest context, són necessàries iniciatives que promoguin la conciliació entre feina i cura, millorant la flexibilitat i facilitant que les mares es mantinguin en el mercat laboral.

Referències bibliogràfiques

Ayllón, S. (2013) "Understanding poverty persistence in Spain". *SERIEs*, 4 (2): 201-233. (DOI: 10.1007/s13209-012-0089-4).

Eurostat (2021) *Children at risk of poverty or social exclusion*. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion (Accessed: 2 December 2021).

Gutiérrez, R.; Ibáñez, M.; Tejero, A. (2011) "Mobility and Persistence of In-Work Poverty". Fraser, N.; Gutiérrez, R.; Peña-Casas, R. (Eds) *Working Poverty in Europe: A Comparative Approach*. London: Palgrave Macmillan UK (Work and Welfare in Europe), 175-201 pp. (DOI: 10.1057/9780230307599_9).

Polizzi, A.; Struffolino, E.; Van Winkle, Z. (2022) "Family demographic processes and in-work poverty: A systematic review". *Advances in Life Course Research*, 52, 100462: 1-19 (DOI: 10.1016/j.alcr.2022.100462).

Cita

Lanau, A.; Lozano, M. (2022) "El pes de la precarietat laboral en la pobresa laboral de les llars amb infants", *Perspectives Demogràfiques*, 27: 1-4 (ISSN: 2696-4228). DOI: 10.46710/ced.pd.cat.27

ISSN

ISSN 2696-4228

DOI

<https://doi.org/10.46710/ced.pd.cat.27>

Editors

Andreu Domingo i Albert Esteve

Correspondència dirigida a:

Alba Lanau
alanau@ced.uab.es

Crèdits

Gràfics: Anna Turu

Maquetació

Xavier Ruiz

Agraïments

Projecte finançat pel programa Beatriu de Pinós de la Secretaria d'Universitats i Recerca del Departament d'Empresa i Coneixement de la Generalitat de Catalunya, i Marie Skłodowska-Curie COFUND (nº de contracte 801370) H2020; i per l'actual Ministerio de Ciencia e Innovación, Plan Nacional I+D+i, QUALYLIFE (PID2019-111666RJ-I00).

Direcció Twitter

@CEDemografia

Contacte

Centre d'Estudis Demogràfics
Carrer de Ca n'Altayó, Edifici E2
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra / Barcelona
Espanya
+34 93 5813060
demog@ced.uab.cat
<http://ced.cat/>